

МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЯКОСТІ

Ірина Рощик¹, Анна Рощик²

¹Національний університет водного господарства та природокористування,
33028 м. Рівне, вул. Соборна, 11
e-mail: i.a.roshchuk@nirwm.edu.ua; ORCID: 0000-0002-3155-2727

²Рівненська Мала академія наук учнівської молоді,
33028 м. Рівне, вул. Симона Петлюри, 17
e-mail: annar090909@gmail.com; ORCID: 0009-0002-8539-4338

Анотація. Метою даної статті є оцінка впливу механізму фінансування вищої освіти в Україні на її якість. Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові (узагальнення, порівняння, структурно-логічний аналіз), статистичні (середніх величин, групування, рядів динаміки, кореляційний аналіз), а також графічні методи дослідження. Результати дослідження показали, що на одного студента в Україні припадає значно менше фінансування, ніж у країнах з розвинутою економікою. За часів війни зростання цього показника обмежуються дефіцитом державного бюджету та впливом інфляції, отже, не виступає суттєвим чинником для підвищення якості вищої освіти України. Суспільне (бюджетне) фінансування вищої освіти в Україні становить майже половину загального. Фінансування стабільної діяльності базується на видатках попереднього року, що не забезпечує рівний доступ ЗВО до суспільних ресурсів, суперечить практиці розвинених країн щодо «вхідного фінансування», викликає скорочення фінансування ЗВО. Фінансування за результатами діяльності залежить від контингенту студентів за державним замовленням, яке слабо впливає на вибір спеціальності вступниками і розподіляється між ЗВО внаслідок адресного розміщення – непрозорого механізму, який зменшує середній конкурсний бал вступників. Коефіцієнти працевлаштування випускників і міжнародного визнання стимулюють ЗВО покращувати якість освітніх програм. Однак у формулі бракує показника фаховості науково-педагогічного персоналу, від рівня якого якість вищої освіти залежить безпосередньо. Грантове фінансування не тільки збільшує доступність вищої освіти в Україні, а й загалом стимулює підвищення її якості. Однак воно становить менше 2% суспільного фінансування, а кількість грантових рівнів недостатня для залучення успішних вступників. Фінансування вищої освіти за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб передбачає урахування індикативної собівартості. З одного боку, цей механізм запобігає демпінгу контрактних цін, а з іншого – породжує «маскування» демпінгу, не враховує інституційний та регіональний фактори формування витрат, а, отже, впливає не на якість окремих освітніх програм, а зменшує конкурентні переваги ЗВО державної форми власності. Сформульовано висновок, що механізм фінансування вищої освіти України потребує удосконалення: збільшення частки

фінансування за результатами, серед яких працевлаштування випускників, фаховість НПП; трансформування фінансування стабільної діяльності у грантове фінансування зі збільшенням кількості грантових рівнів, урахування інституційного та регіонального факторів формування витрат для визначення індикативної собівартості.

Ключові слова: вища освіта, ринок освітніх послуг, фінансування, фінансування стабільної діяльності, фінансування за результатами діяльності, державне замовлення, грант, індикативна собівартість, якість вищої освіти, ціна освітніх послуг.

Постановка проблеми. У Стратегії розвитку вищої освіти України першою пріоритетною ціллю визнано забезпечення цілеспрямованого бюджетного фінансування, що дає змогу здобути якісну вищу освіту на конкурсній основі.

Суспільне (бюджетне) фінансування в Україні останнім часом зазнало змін: збільшено обсяги фінансування на одного студента, механізм державного замовлення трансформовано у фінансування стабільної діяльності з адресним розміщенням за студентом, запроваджено фінансування залежно від результатів діяльності, грантове фінансування та цінове регулювання. Однак, обсяги фінансування на одного студента в рази менші, ніж у країнах з розвинутою економікою, а оновлений механізм не забезпечує конкурентні умови для ЗВО, вибір спеціальності абітурієнтами відповідно до потреб держави, підвищення успішності вступників і рівня працевлаштування випускників.

Тому актуальними є дослідження, спрямовані на розроблення пропозицій з удосконалення механізму фінансування вищої освіти для покращення її якості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні проблеми фінансування вищої освіти України в сучасних умовах розглянуто в працях Борисенко О. (дефіцит фінансування, обмежена фінансова автономія ЗВО, висока суспільна потреба у вищій освіті та її низька віддача [1]), Гейко Л. (недостатність фінансування та низька якість вищої освіти [2]), Житаря М. (висока частка бюджетного фінансування і чутливість сектору до фіскальних коливань, інерційність чинної формули державного фінансування [3]), Писарчук О. (ефективність використання ресурсів у системі фінансування ЗВО України [4], низький рівень стимулюючої функції діючого формульного розподілу коштів [5]), Сас С. (взаємозв'язок механізмів фінансування ЗВО і показників зайнятості випускників [6]), Скоровольської Н. (вплив воєнних викликів, економічних змін та процесів європейської інтеграції на трансформування механізмів фінансового забезпечення закладів вищої освіти [7]), Кириленко О. (проблеми формування видатків на вищу освіту, бюджетного планування і практики застосування програмно-цільового методу [8]), Круглова В. (роль державно-приватного партнерства як стратегічного інструмента модернізації управління і фінансування вищої освіти [9]).

Метою статті є оцінка впливу фінансування підготовки фахівців з вищою освітою в Україні на її якість.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові (узагальнення, порівняння, структурно-логічний аналіз), статистичні (середніх величин, групування, рядів динаміки та кореляційний аналіз), а також графічні методи дослідження.

Виклад основного матеріалу. На підготовку фахівців з вищою освітою у ЗВО державної форми власності України у 2025 році було витрачено 36,6 млрд. грн, з яких 18,7 млрд грн виділено із загального фонду, а 17,9 млн грн надійшло як плата за навчання від фізичних і юридичних осіб. За номіналом це на 15 % більше, ніж до повномасштабної війни, але на 28% менше у порівняних цінах 2021 р., що свідчить про реальне скорочення обсягів фінансування вищої освіти (рис. 1) [10].

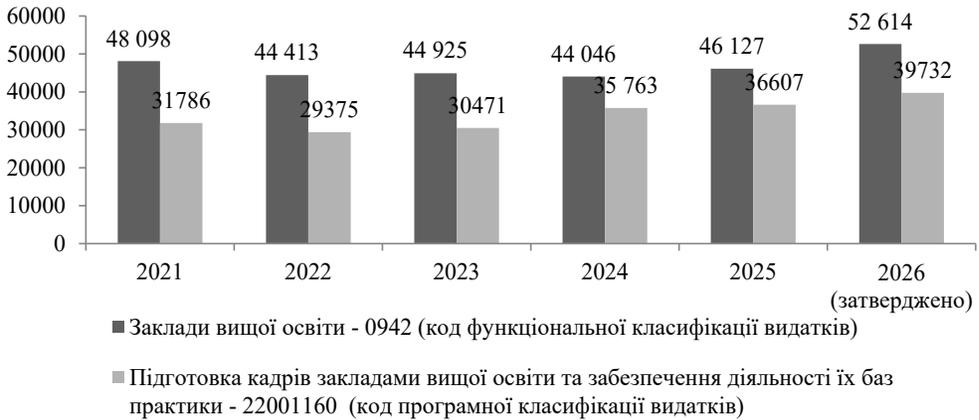

Рис. 1. Динаміка видатків на вищу освіту в Україні у 2021–2026 рр., млн грн
Джерело: побудовано авторами за [10].

Такий обсяг фінансування дав змогу забезпечити навчання 956 тисяч студентів (713 тис. бакалаврів, 218 тис. магістрів, 24 тисячі осіб на інших рівнях), що на 8,7% менше, ніж до війни, і свідчить про скорочення обсягів людського потенціалу (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка контингенту студентів в Україні у 2021–2024 рр.
Джерело: побудовано авторами за [11–12].

Фінансування у розрахунку на одного студента державного ЗВО України у 2025 році становило 60 тис. грн (рис. 3), що у 13 разів менше, ніж у розвинених країнах, де цей показник становить в середньому 18 тис. доларів за паритетом купівельної спроможності [17]. Фінансування 1 студента в Україні збільшилося за номіналом

Рис. 3. Середні видатки на одного студента ЗВО України у 2021–2026 рр.

Джерело: побудовано авторами за [13–16].

з 2021 року на 65%, але з урахуванням інфляції варто говорити про збільшення реального фінансування підготовки одного здобувача лише на 3%. Отже, з початку великої війни низька якість вищої освіти України майже не покращилась.

Співвідношення між суспільним і приватним фінансуванням вищої освіти в Україні у 2025 році становило 51:49 [10] і відповідало пропорціям фінансування, що склалися у таких країнах ОЕСР як Литва, Португалія, Австралія, Ізраїль чи Великобританія [17]. Безпосередньо для ЗВО в Україні спрямовувалось 98% суспільного фінансування, лише 2% становили гранти студентам [10].

Суспільне фінансування ЗВО України з 2020 року (призупинялося у 2022–2023 рр.) складається з трьох частин (соціальні виплати визначаються окремо): фінансування стабільної діяльності; фінансування залежно від показників діяльності ЗВО; фінансування з резерву [18].

Фінансування стабільної діяльності становить основну частину фінансування ЗВО із загального фонду Державного бюджету України (81% у 2025 р. [19]) і визначається на базі видатків на фінансування освітньої діяльності ЗВО за попередній рік, що множаться на такі коефіцієнти:

- відношення розрахункового контингенту студентів на умовах державного замовлення на 1 жовтня минулого і позаминулого року;
- відношення середньомісячних значень посадових окладів (ставок) працівника 1 тарифного розряду за поточний і попередній рік;
- коефіцієнт стабільності, що встановлюється МОН України;
- коефіцієнт регіональної підтримки [18].

Оскільки фінансування стабільної діяльності базується на видатках попереднього року без уточнення формули розрахунку, то воно створює ситуацію нерівного доступу ЗВО до суспільних ресурсів.

Переважання фінансування стабільної діяльності в ресурсах ЗВО України суперечить практиці розвинених країн [20], де перевага віддається прозорому «вхідному фінансуванню», коли визначається норматив витрат у розрахунку на одного студента,

що множиться на коефіцієнти важливості залежно від типу освітньої програми, рівня освіти, форми навчання, типу ЗВО, місцезнаходження, розміру. Відтак не досягається посилення конкуренції ЗВО за вступників, що за умови поінформованості вступників про якість освітніх послуг та використання цього критерію при виборі місця навчання сприяє покращенню якості вищої освіти.

В Україні подібні коефіцієнти інтегровано у формулу фінансування стабільної діяльності для коригування розрахункового контингенту здобувачів, що з одного боку, забезпечує диференціацію витрат за рівнями і формами освіти, а також спеціальностями, але не додає прозорості механізму фінансування. В результаті суми фінансування стабільної діяльності ЗВО України на одного студента суттєво відрізняються (рис. 4), тобто, один і той самий держзамовник може замовляти однакові освітні послуги різної якості.

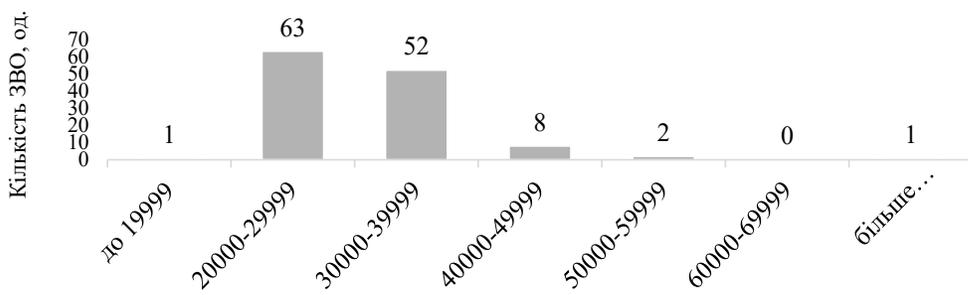

Рис. 4. Розподіл ЗВО за середнім фінансуванням стабільної діяльності на навчання одного студента у 2025 р., грн
Джерело: побудовано авторами за [19]

Крім того назва цієї частини фінансування ЗВО суперечить практиці його реалізації, оскільки в умовах постійного скорочення держзамовлення [19] зменшувалося співвідношення розрахункового контингенту студентів минулого та позаминулого років, яке є ключовим у формулі. Відтак лише 14% ЗВО отримали хоча б не менше порівняно із минулим періодом фінансування, а, отже, забезпечили стабільну діяльність [19].

Відношення середньомісячних значень посадових окладів працівника І тарифного розряду за поточний і попередній рік дає можливість індексувати лише одну складову витрат ЗВО – витрати на оплату праці, та й то лише частково, оскільки індекс інфляції, як правило, перевищує індекс посадових окладів у системі. Решта витрат (зокрема, на комунальні послуги) залишаються непроіндексованими, що змушує ЗВО відмовлятися від них і зумовлює зменшення якості освітніх послуг. Коефіцієнт стабільності для однойменного фінансування встановлюється Міністерством освіти і науки України в «ручному» порядку, що не сприяє покращенню якості вищої освіти. Коефіцієнт регіональної підтримки залежить від місцезнаходження ЗВО, віддаленості щодо зони бойових дій або наявності статусу переміщеного ЗВО, а не від якості вищої освіти.

Другу частину (19% у 2025 р. [19]) становить *фінансування за результатами діяльності ЗВО* – добуток консолідованого обсягу фінансування на цю мету і частки результатів діяльності ЗВО у загальних результатах діяльності по системі, які визначаються шляхом множення розрахункового контингенту студентів на умовах державного замовлення на коефіцієнти:

- 1) масштабу діяльності (залежить від кількості студентів на умовах державного замовлення на 1 жовтня попереднього року);
- 2) регіональної підтримки (залежить від близькості регіону до зони бойових дій, статусу тимчасово переміщеного ЗВО);
- 3) наукової діяльності (залежить від надходжень до спеціального фонду на одного НПП у середньому за попередні 3 календарні роки);
- 4) міжнародного визнання (залежить від місця в університетських рейтингах та участі у міжнародних проектах);
- 5) працевлаштування випускників (залежить від рівня зайнятості випускників на 1 листопада попереднього року, які здобули свій останній ступінь вищої освіти більше ніж 3, але менше ніж 4 роки тому [18]).

Контингент студентів, які навчаються на умовах держзамовлення, є основним показником, від якого залежать обсяги фінансування за результатами, а також динаміка фінансування стабільної діяльності ЗВО. Закладений принцип «гроші ходять за студентом» теоретично має посилити якісну конкуренцію між ЗВО і підвищити якість вищої освіти. Однак, якість вищої освіти є закритою або частково закритою характеристикою для покупця до або навіть в процесі споживання, а виробники схильні до опортуністичної поведінки у вигляді недобросовісної реклами. Тому вступники несвідомо здійснюють нераціональний вибір освітньої послуги. Частково цю проблему можна вирішити за допомогою рейтингів. Але вони на даний час за освітніми програмами не складаються, оскільки назви освітніх програм значно диференціюються.

Крім того на заваді формування вищої освіти кращої якості стоїть механізм адресного розміщення держзамовлення, який має низку недоліків [21]. По-перше, МОН України погоджує для ЗВО максимальну кількість бюджетних місць на відкриті конкурсні пропозиції, яка може бути не більше 120% максимального обсягу держзамовлення попереднього року плюс одне місце залежно від різниці між прохідним балом конкурсної пропозиції та широкого конкурсу, чим обмежує вступникам з вищою успішністю можливість навчатися у ЗВО.

По-друге, адресне надання бюджетних місць відбувається в рейтинговому порядку на основі конкурсних балів і пріоритетності декількох заяв, що збільшує шанси на навчання за бюджетні кошти вступникам із високим балом, але одночасно робить систему розподілу непрозорою і складною для прогнозування, а раціональність вибору місця навчання зменшується.

По-третє, для допуску до конкурсного відбору на місця державного замовлення встановлюється мінімальний конкурсний бал (130), а за деякими спеціальностями він встановлюється як на місця держзамовлення, так за кошти фізичних і юридичних осіб (150), що зумовлює підвищення середнього конкурсного балу за цими спеціальностями, однак конкурсний бал (якість) за іншими залишається низьким (табл. 1).

Таблиця 1

Конкурсні бали для вступу до ЗВО в Україні за окремими спеціальностями у 2021–2025 рр.

Назва спеціальності, шифр 2015/2024	Умови оплати	Тип балу	2021	2023	2025
Дошкільна освіта, 012/A2*	Бюджет	прохідний	125,715	130,050	130,007
	Разом***	середній	136,5–156,6	137,7–152	133,2–149,4
Право, 051/D8**	Бюджет	прохідний	189,006	180,186	182,896
	Разом***	середній	148,7–164,9	143–160,8	157,9–164,5
Всі спеціальності	Бюджет	прохідний	110,005	130,000	130,000
	Разом***	середній	146,0–162,6	145,2–160,9	136,9–152,7

Джерело: складено автором за [22]

* – спеціальність, якій надається особлива підтримка;

** – спеціальність, яка має найвищий мінімальний конкурсний бал на бюджет і за кошти фізичних чи юридичних осіб (150);

*** – дані подаються в регіональному розрізі, тому перше значення діапазону – мінімальне середнє з-поміж регіональних, а друге – максимальне

По-четверте, частину максимальної кількості бюджетних місць мають право займати особи, які користуються спеціальними умовами вступу, маючи лише позитивні оцінки вступних випробувань, що з одного боку забезпечує соціальну справедливість і доступність вищої освіти, а з іншого – не зумовлює підвищення прохідного конкурсного балу на бюджет (табл. 1).

По-п'яте, для рейтингування конкурсний бал множиться на галузевий коефіцієнт (до заяв із 1 та 2 пріоритетом), що з одного боку заохочує вступників обирати спеціальності, які за визначенням МОН України мають користуватись особливою підтримкою, а з іншого – зумовлює відсутність тенденції підвищення прохідного конкурсного балу на місця держзамовлення (табл. 1).

По-шосте, диференціація кількості місць держзамовлення та підвищувальних коефіцієнтів за галузями, які користуються особливою підтримкою держави, неефективно регулюють розподіл попиту за спеціальностями, оскільки між обсягами держзамовлення і кількістю вступників за спеціальностями спостерігається слабкий зв'язок (рис. 5).

Серед коефіцієнтів результативного фінансування ЗВО із якістю освіти найбільше корелює рівень працевлаштування випускників. Однак, зважаючи на те, що останні оприлюднені дані (2024 р.) відображають рівень працевлаштування випускників 2021 р., тобто, ще до розробки освітніх програм, за якими вони вчилися, і до впровадження нового механізму, то оцінити, чи запровадження фінансування за результатами сприяє зацікавленості ЗВО дбати про якість освітніх програм та їх відповідність вимогам ринку праці, поки немає можливості. Разом з тим, аналіз динаміки свідчить, що середнє значення показника по системі у 2024 році становило 55,69%, що більше, ніж у

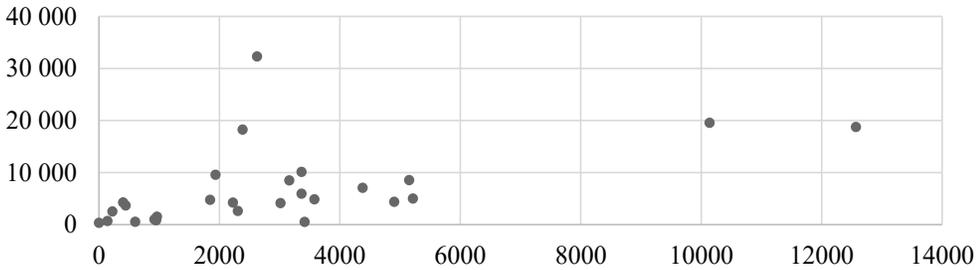

Рис. 5. Залежність кількості вступників до ЗВО України для здобуття освітнього ступеня бакалавра від обсягів держзамовлення за спеціальностями у 2024 р.
Джерело: побудовано авторами за [11, 12, 23].

2022 р. (46,18%), але все ще не досягло довоєнного рівня (58,96%) – рис. 6. Структурно-динамічний аналіз ЗВО дає змогу зробити висновок, що рівень працевлаштування наблизився до довоєнного рівня тому, що у 2024 р. порівняно із 2022 р. збільшилась наповнюваність груп ЗВО з вищим рівнем працевлаштування (60–89,99%) і зменшилась з нижчим (40–49,99%).

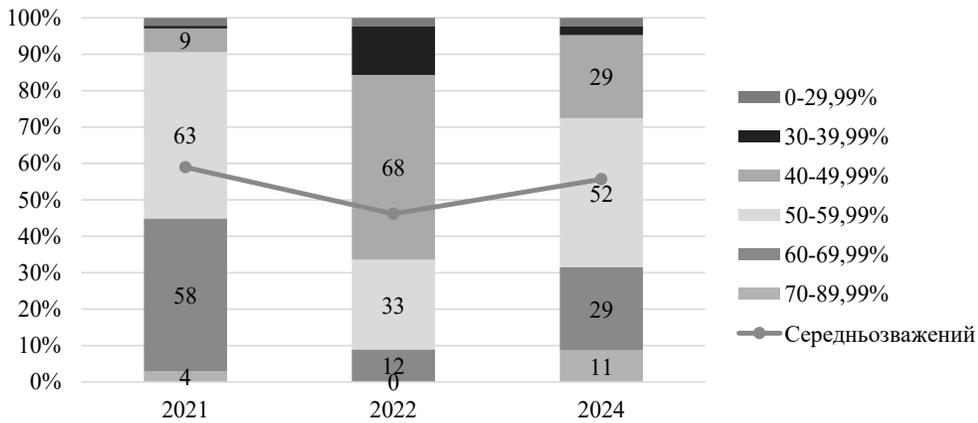

Рис. 6. Розподіл ЗВО України за рівнем працевлаштування випускників у 2021–2025 рр., %
Джерело: побудовано авторами за [24].

Порівняльний аналіз рівня працевлаштування випускників за спеціальностями дає підстави стверджувати, що формування цього показника на основі даних Пенсійного фонду України (хоча слугує об’єктивним показником) не є коректним і придатним для визначення фінансування за результатами, оскільки його значення напряму не залежать від зусиль ЗВО покращувати якість освітніх програм та їх відповідність ринку праці, а, швидше, від реалістичності прогнозів попиту на випускників, які є основою визначення обсягів державного замовлення.

Вбачаємо, що умовами, коли рівень працевлаштування випускників може ефективно стимулювати ЗВО ініціювати освітні програми відповідно до запитів ринку праці, є підвищення реалістичності прогнозів МОН України про розвиток ринку праці, тісна комунікація про них із ЗВО, або збільшення частки фінансування за результатами загалом у загальних обсягах бюджетного фінансування ЗВО та частки фінансування залежно від працевлаштування зокрема, що супроводжуватиметься активізацією взаємодії ЗВО із реальними роботодавцями.

У формулі фінансування за результатами бракує показника фаховості науково-педагогічного персоналу, від якого залежить якість вищої освіти. Показник наукової діяльності, який введено в чинну формулу, лише опосередковано свідчить про рівень професіоналізму НПП, оскільки базується на питомих надходженнях від наукових та науково-технічних робіт за проектами міжнародного співробітництва і господарськими договорами, за результатами надання наукових послуг. Формальною ознакою фаховості НПП є наявність наукового ступеня і вченого звання, які мають у 2025 р. 69,7% і 53,3% НПП відповідно, що на 0,3 в.п. менше та на 2,3 в.п. більше порівняно із 2021 р. і свідчить про незначне покращення якості вищої освіти [11, 12].

Показник міжнародного визнання враховує місце ЗВО у міжнародних освітніх рейтингах, а також участь у проектах “Еразмус+”, що може опосередковано свідчити про покращення якості вищої освіти внаслідок включення до міжнародної конкуренції та міжнародної освітньої співпраці. За інформацією МОН України ЗВО [11, 12] останнім часом наростили міжнародну діяльність. Однак, кількість ЗВО у 1 із міжнародних рейтингів з місцем менше 1000, скоротилась, а у 3 одночасно з місцем менше 1000 хоча б в одному, дорівнює нулю, що свідчить про невелике покращення якості вищої освіти.

Показник масштабу у формулі розподілу фінансування за результатами стимулює ЗВО до збільшення кількості студентів за державним замовленням, відтак повторює за своїм змістом розрахунковий контингент, до якого він застосовується, з усіма негативними впливами на якість вищої освіти.

Резерв фінансування встановлюється МОН України індивідуально на спеціальні цілі, не стимулюючи підвищення якості, а лише запобігаючи її зниженню через непередбачувані обставини.

З 2024 р. частина державних коштів виділяється на гранти на навчання залежно від результатів НМТ тих здобувачів, які не зараховані на місця держзамовлення. У грантовому механізмі закладено 3 критерії:

- 1) бали з 2 предметів НМТ – рівень і сума гранту (150 або 140 балів – 1 рівень, 17 тис. грн у 2025 р., 170 балів – 2 рівень, 25 тис. грн);
- 2) спеціальність – можливість отримання гранту нижчого рівня, застосування підвищувального коефіцієнту до базової суми гранту для некон’юнктурних спеціальностей;
- 3) регіон – застосування коефіцієнту для збільшення суми гранту для ЗВО на прифронтових територіях [21].

Оскільки підставою для отримання гранту є успішність, то цей механізм не тільки збільшує доступність вищої освіти в Україні, а й загалом стимулює підвищення її якості: у 2024 р. гранти отримали 14190 осіб, у 2025 – 17000 осіб (2% студентів).

ЗВО України мають право надавати освітні послуги з оплатою за рахунок коштів фізичних чи юридичних осіб. З метою запобігання заниженню плати за навчання, а, отже, й якості вищої освіти, ЗВО зобов'язані встановлювати плату за навчання з урахуванням індикативної собівартості – середніх видатків із загального фонду держбюджету на навчання 1 розрахункового студента [25]:

- на кон'юктурні спеціальності (галузі знань В, С, D, F, G, H, I, J) – з 2022 і зараз не нижче 80% індикативної собівартості;
- на окремі кон'юктурні спеціальності (C1, C3, C7, D1-D9, I1, J2, J3) – не нижче 125% індикативної собівартості.

Оскільки розрив між середніми видатками на одного студента, який навчається за кошти бюджету або за контрактом, скоротився до 20% (рис.3), то можна зробити висновок, що загалом механізм індикативної собівартості запобіг демпінгу контрактних цін для залучення абітурієнтів. Однак, цей механізм породжує «маскування» демпінгу, коли ЗВО дотримуються мінімальної ціни формально, надаючи знижки і бонуси.

Разом з тим, застосування єдиного нормативу індикативної собівартості не враховує специфіку витрат, а, отже, специфіку формування якості окремих освітніх програм в межах окремих ЗВО. Відтак, для одних освітніх програм він може бути завищеним, а для інших – заниженим, частина витрат за більш витратними освітніми програмами (наприклад, G17 «Архітектура та містобудування») субсидується за рахунок менш витратних (C2 «Політологія»).

Оскільки механізм передбачає визначення єдиної індикативної собівартості для всіх спеціальностей ЗВО, то інституційні відмінності у структурі витрат природно зумовлюють міжінституційні відхилення індикативної собівартості (рис.7). В умовах цінової конкуренції за абітурієнтів, кількість і платоспроможність яких зменшується, вища індикативна собівартість ЗВО державної форми власності зумовлює більшу ціну за кон'юктурними спеціальностями і втрату абітурієнтів. При цьому механізм не чинить прямий вплив на якість освітніх послуг. Оскільки ціни на ресурси в регіонах відрізняються, то регіональні відхилення індикативної собівартості (рис.7) також не можуть однозначно свідчити про крашу якості освітніх послуг.

Для того, щоб механізм індикативної собівартості не був механізмом обмеження демпінгу державних ЗВО, а й стимулював якісну конкуренцію ЗВО, важливо удосконалити його методику і передбачити єдину індикативну собівартість, а також коефіцієнти витрат та результатів: спеціальності (щоб враховували різницю у витратах на підготовку та пріоритетність для ринку праці), рівня, форми освіти, фаховості НПП, рівня працевлаштування випускників, міжнародної активності.

Висновки. Проведений аналіз підтверджує, що сучасний механізм фінансування не достатньо впливає на якість вищої освіти України, а місцями зумовлює її зменшення, оскільки забезпечує недостатній обсяг фінансування у розрахунку на студента, стимулює лише цінову, а не якісну конкуренцію серед ЗВО, часто забезпечує соціальну

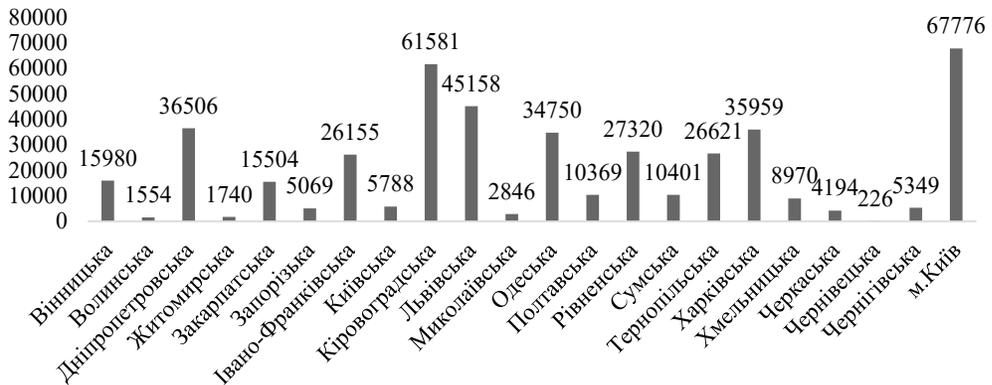

Рис. 7. Відхилення між максимальною і мінімальною індикативною собівартістю за регіонами України у 2025 р.

Джерело: побудовано авторами за [26].

справедливість, а не максимальну успішність вступників, не достатньо стимулює вступників обирати актуальні для інтересів економічної безпеки держави спеціальності, не враховує всі показники якості вищої освіти, які можна моніторити, зумовлює втрату конкурентних переваг державними ЗВО, а не підвищення якості освітніх послуг.

Сучасний механізм фінансування вищої освіти потребує удосконалення: збільшення частки фінансування за результатами діяльності з посиленням ваги коефіцієнта працевлаштування випускників та впровадженням коефіцієнта фаховості НПП, трансформування фінансування стабільної діяльності у грантове фінансування із збільшенням кількості грантових рівнів залежно від успішності та застосуванням коефіцієнтів спеціальності, врахування інституційного та регіонального факторів формування витрат для визначення індикативної собівартості.

Перспективи подальших досліджень. У подальшій роботі автори вважають за доцільне здійснити моделювання розширеного грантового фінансування, обґрунтування коефіцієнтів спеціальності, фаховості НПП, працевлаштування випускників, регіональної диференціації витрат.

Публікацію підготовлено за проектом «Вища освіта в умовах війни та повоєнного відновлення: детермінанти розвитку задля подолання загроз відтворенню людського капіталу» (номер державної реєстрації НР 0124U000351).

Список використаних джерел

1. Борисенко О.П. Фінансування вищої освіти як стратегічний напрям розвитку країни. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 9(39). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-9\(39\)-200-210](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-9(39)-200-210).
2. Гейко Л.М., Кузнєцова А.М. Проблеми фінансування вищої освіти в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. №9. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-03-02>.

3. Житар М.О. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні: проблеми ефективності та перспективи модернізації. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. №4(18). DOI: <http://doi.org/10.32750/2025-0412>.
4. Писарчук О.В. Система фінансування ЗВО України: ефективність використання ресурсів та виклики. *Управління змінами та інновації*. 2025. № 14. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2025-14-17>.
5. Писарчук О.В. Оптимізація розподілу державного замовлення на підготовку фахівців у контексті ефективного фінансування вищої освіти. *Економіка і суспільство*. 2025. Випуск 73. DOI: <https://lnk.ua/gAASA7fHQ>
6. Сас С.П., Сновидович І.Г. Сучасні підходи до фінансування закладів вищої та професійної освіти України в контексті управління кар'єрою випускників. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск №79. DOI: <https://lnk.ua/caRbZAcnb>.
7. Скровольська Н.Я., Кобутяк А.Г., Карча В.Я. Особливості фінансування вищої освіти в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск №80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-14>.
8. Кириленко О., Малиняк Б. Видатки державного бюджету України на вищу освіту в світлі запровадження середньострокового планування. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3. С. 152–168. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.152>.
9. Круглов В. В. Державно-приватне партнерство як інструмент модернізації системи вищої освіти в Україні. *Освітня аналітика України*. 2025. № 1 (33). DOI: 10.32987/2617-8532-2025-1-5-16.
10. Openbudget. Видатки Державного бюджету України. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table>.
11. Вища та фахова передвища освіта в Україні у 2024 році. Статистична інформація. Київ, 2025. URL: <https://lnk.ua/FnH2MzdH0>.
12. Міністерство освіти і науки України. Діяльність. Бюджет та закупівлі. Бюджет. Паспорти бюджетних програм. Звіт про виконання паспорта бюджетної програми 2201160. URL: <https://lnk.ua/TaCz5j6f9>
13. OECD (2025). Education at a Glance 2025: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/1c0d9c79-en>.
14. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності. Постанова КМУ від 24 грудня 2019 р. № 1146. URL: <https://lnk.ua/FRw1qCAVX>
15. Міністерство освіти і науки України. Розподіл коштів з державного бюджету між закладами вищої освіти. URL: <https://lnk.ua/XmA6s1nDs>
16. OECD (2025). The Financial Sustainability of Higher Education: Insights from Policy in OECD Countries. Paris: OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/f544ccfe-en>.
17. Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році. Наказ МОН України від 10.02.2025 № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0312-25#Text>.
18. Єдина державна електронна база з питань освіти. Кількість заяв, допущених до конкурсу, та їх середній конкурсний бал. URL: <https://vstup.edbo.gov.ua/statistics/requests-by-university/>
19. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2024 році. Постанова КМУ від 28 червня 2024 р. № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/760-2024-%D0%BF#Text>.
20. Моніторинг працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://lnk.ua/aS1rQEoWd>.

21. Деякі питання запровадження індикативної собівартості. Постанова КМУ від 3 березня 2020 р. № 191. URL: <https://lnk.ua/QIL1ZDXC6>.
22. Мінімальна вартість контрактного навчання. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://lnk.ua/o5GBQxzhS>.

References

1. Borysenko O.P. (2025) Finansuvannia vyshchoi osvity yak stratehichnyi napriam rozvytku krainy. Aktualni pytannia u suchasni nautsi. № 9(39). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-9\(39\)-200-210](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-9(39)-200-210) [in Ukrainian].
2. Heiko L.M., Kuznietsova A.M. (2023) Problemy finansuvannia vyshchoi osvity v Ukraini. Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia. №9. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-03-02> [in Ukrainian].
3. Zhytar M.O. (2025) Finansove zabezpechennia vyshchoi osvity v Ukraini: problemy efektyvnosti ta perspektyvy modernizatsii. Yevropeyskyi naukovyi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii. №4(18). DOI: <http://doi.org/10.32750/2025-0412> [in Ukrainian].
4. Pysarchuk O.V. (2025) Systema finansuvannia ZVO Ukrainy: efektyvnist vykorystannia resursiv ta vyklyky. Upravlinnia zminamy ta innovatsii. № 14. DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2025-14-17> [in Ukrainian].
5. Pysarchuk O.V. (2025) Optymizatsiia rozpodilu derzhavnoho zamovlennia na pidgotovku fakhivtsiv u konteksti efektyvnoho finansuvannia vyshchoi osvity. Ekonomika i suspilstvo. Vypusk 73. DOI: <https://lnk.ua/gAASA7fHQ> [in Ukrainian].
6. Sas S.P., Snovydyvych I.H.(2025) Suchasni pidkhody do finansuvannia zakladiv vyshchoi ta profesiinoi osvity Ukrainy v konteksti upravlinnia karieroju vypusknnykiv. Ekonomika ta suspilstvo. Vypusk №79. DOI: <https://lnk.ua/caRbZAcnb> [in Ukrainian]
7. Skrovolska N.Ia., Kobutiak A.H., Karcha V.Ia. (2025) Osoblyvosti finansuvannia vyshchoi osvity v umovakh viiny. Ekonomika ta suspilstvo. Vypusk №80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-14> [in Ukrainian].
8. Kyrylenko O., Malyniak B. (2022) Vydatky derzhavnoho biudzhetu Ukrainy na vyshchu osvitu v svitli zaprovadzhennia serednostrokovoho planuvannia. Visnyk ekonomiky. Vyp. 3. S.152–168. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.152> [in Ukrainian].
9. Kruhlov V. V. (2025) Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak instrument modernizatsii systemy vyshchoi osvity v Ukraini. Osvitnia analityka Ukrainy. № 1 (33). DOI: 10.32987/2617-8532-2025-1-5-16 [in Ukrainian].
10. Openbudget. Vydatky Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table> [in Ukrainian].
11. Vyshcha ta fakhova peredvyshcha osvita v Ukraini u 2024 rotsi. Statystychna informatsiia. Kyiv, 2025. URL: <https://lnk.ua/FnH2MzdH0> [in Ukrainian].
12. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Diialnist. Biudzhet ta zakupivli. Biudzhет. Paspорty biudzhетnykh prohram. Zvit pro vykonannia pasporta biudzhетnoi prohramy 2201160. URL: <https://lnk.ua/TaCz5j6f9> [in Ukrainian].
13. OECD (2025). Education at a Glance 2025: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/1c0d9c79-en>.
14. Pro rozpodil vydatkiv derzhavnoho biudzhetu mizh zakladamy vyshchoi osvity na osnovi pokaznykiv yikh osvitnoi, naukovoї ta mizhnarodnoi diialnosti. Postanova KМУ vid 24 hrudnia 2019 r. № 1146. URL: <https://lnk.ua/FRwlqCAVX> [in Ukrainian].
15. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Rozpodil koshtiv z derzhavnoho biudzhetu mizh zakladamy vyshchoi osvity. URL: <https://lnk.ua/XmA6s1nDs> [in Ukrainian].

16. OECD (2025). The Financial Sustainability of Higher Education: Insights from Policy in OECD Countries. Paris: OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/f544ccfe-en>.
17. Pro zatverdzhennia Poriadku pryiomu na navchannia dlia zdobuttia vyshchoi osvity v 2025 rotsi. Nakaz MON Ukrainy vid 10.02.2025 № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0312-25#Text> [in Ukrainian].
18. Iedyna derzhavna elektronna baza z pytan osvity. Kilkist zaiav, dopushchenykh do konkursu, ta yikh serednii konkursnyi bal. URL: <https://vstup.edbo.gov.ua/statistics/requests-by-university/> [in Ukrainian].
19. Pro derzhavne zamovlennia na pidhotovku fakhivtsiv, naukovykh, naukovo-pedahohichnykh ta robitnychykh kadriv, na pidvyshchennia kvalifikatsii ta perepidhotovku kadriv u 2024 rotsi. Postanova KMU vid 28 chervnia 2024 r. № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/760-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
20. Monitorynh pratsevlashtuvannia vypusknnykiv zakladiv vyshchoi ta fakhovoi peredvyshchoi osvity. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://lnk.ua/aS1rQEoWd> [in Ukrainian].
21. Deiaki pytannia zaprovadzhennia indykatyvnoi sobivartosti. Postanova KMU vid 3 bereznia 2020 r. № 191. URL: <https://lnk.ua/QL1ZDXC6> [in Ukrainian].
22. Minimalna vartist kontraktynoho navchannia. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://lnk.ua/o5GBQxzhS> [in Ukrainian].

THE MECHANISM OF FINANCING HIGHER EDUCATION AS A FACTOR IN IMPROVING ITS QUALITY

Iryna Roshchuk¹, Anna Roshchuk²

¹*National University of Water and Environmental Engineering,
11 Soborna Str., Rivne, 33028
e-mail: i.a.roshchuk@nuwm.edu.ua; ORCID: 0000-0002-3155-2727*

²*Minor Academy of Sciences in Rivne,
17 Symona Petliury Str., Rivne, 33028
e-mail: annar090909@gmail.com; ORCID: 0009-0002-8539-4338*

Abstract. The purpose of this article is to assess the impact of the mechanism of financing higher education in Ukraine on its quality. To achieve the goal, general scientific (generalization, comparison, structural-logical analysis), statistical (average values, grouping, series of dynamics, correlation analysis), as well as graphical methods of presenting the results of the study were used.

The results of the study showed that 1 student in Ukraine receives significantly less funding than in developed countries. During the war, the increase in this indicator was leveled by the influence of inflation, therefore, the relatively low quality of higher education in Ukraine did not increase significantly.

Public funding of higher education in Ukraine accounts for almost half of the total. Financing of stable activities is based on the previous year's expenses, which does not ensure equal access of higher education institutions (HEIs) to public resources, contradicts the practice of developed countries regarding "input funding", and causes a reduction in HEI funding. Funding based on performance depends on the contingent of students under the state order, which has little impact on the choice of specialty by applicants and is distributed between HEIs due to targeted placement - an opaque mechanism that reduces the average competitive score of applicants. The employment rate of graduates and international recognition stimulate HEIs to improve the quality of educational programs. However, the formula lacks an indicator of the professionalism of scientific and pedagogical staff, the level of which directly affects the quality of higher education. Grant

funding not only increases the accessibility of higher education in Ukraine, but also generally stimulates the improvement of its quality. However, it accounts for less than 2% of public funding, and the number of grant levels is insufficient to attract successful applicants.

Financing higher education at the expense of individuals or legal entities involves taking into account indicative cost. On the one hand, this mechanism prevents dumping of contract prices, and on the other hand, it generates “masking” of dumping, does not take into account institutional and regional factors of cost formation, and, therefore, does not affect the quality of individual educational programs, but reduces the competitive advantages of state-owned HEIs.

The conclusion is formulated that the mechanism of financing higher education in Ukraine does not sufficiently affect or leads to a decrease in its quality, and therefore needs to be improved: increasing the share of financing based on results, including employment of graduates, professionalism of NPE; transforming financing of stable activities into grant financing with an increase in the number of grant levels, taking into account institutional and regional factors of cost formation to determine indicative cost.

Keywords: higher education, educational services market, financing, financing of stable activities, financing based on performance, state order, grant, indicative cost, quality of higher education, price of educational services.

Стаття: надійшла до редакції 29.10.2025

прийнята до друку 23.12.2025

опублікована (оприлюднена) 09.01.2026